

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

לקבלת גליון שבועי במייל: y.b.daskal@gmail.com
כל הזכויות שמורות ©

מס' גליון שפז

ביאור בינת החכמה על "משך חכמה"
מאת: יצחק בירך דסקל, טל: 052-7611435

בס"ד פרשת שלח, תש"פ

פרשת נכסי הגר – ופרשת חלה

דכתיב (פסוק יא) ככה יעשה לשור האחד, היינו, לחייב כל קרבן
בנסכים. ולכן כתיבא (פסוק יא) יעשה, בלשון נסתר, ולא בלשון
נוכח, דכתיב תעשו או תעשה, וכתיב יעשה, היינו זעל קרבן נכרי
קאי, ולהנכרי לא צותה התורה, דלישראל דברה תורה ולא
לעכו"ם. ודו"ק².

ד"ככה" מיעוט הוא, למעט גוי מנסכים. [וכן משמע לשון הספרי דלומד
מ"ככה" דאמר "ת"ל כל האזרח יעשה ככה את אלה" ולא אמר רק "ת"ל כל
האזרח". אלא שלפי זה קשה טובא, דאיך מרבה שוב מ"ככה" שקרבנו של
גוי צריך נסכים.

והביאור בזה, דזה שאמרו בספרי, ד"ככה" בא לרבות שעולתו טעונה
נסכים, אין כונת הספרי על ככה הכתוב בפסוק זה, אלא כונתם על ככה
הכתוב לעיל (פסוק יא) "ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לששה
בכבשים או בעזים", דבא ללמד, שאין קרבן ללא נסכים אפילו של גוי.
ועל פי זה יתיישב עוד דקדוק נפלא, דהנה יש לתמוה, דכל הפרשה כתובה
בלשון נוכח "תעשו" או "תעשה", ורק בפסוק יא כתוב "ככה יעשה לשור",
בלשון נסתר. אבל לאור ביאור חז"ל בכתוב, דבא ללמד שעולתו של גוי
טעונה נסכים, ונתבאר דהוא אינו מביא נסכים, ולא ציותה תורה על הגוי
להביא נסכים, אבל הוא מצוה על ישראל שיביאו מהציבור נסכים לקרבן
של גוי, מתיישב היטב, דבמקום שבאה התורה ללמד שקרבן גוי חייב
נסכים, והיינו "ככה", כתבה "יעשה", בלשון נסתר, שהנסכים הללו שאני
מרבה לך, "יעשה" על ידי ישראל, ולא בלשון נוכח, לחייב את הגוי. ומבואר
הכל היטב בסייעתא דשמיא.

² תמצית דבריו: הטעם שכתוב "כל האזרח יעשה ככה", דבא
ללמד, שגוי אינו מביא נסכים עם קרבנו, דככה, מיעוט הוא,
לומר, דוקא האזרח, הישראל, יביא נסכים, ולא הגוי. ומכל מקום

[לג]

(טו, יג) "כל האזרח יעשה ככה את אלה להקריב אשה ריח ניחח
לה":

מדוע כתוב "כל האזרח יעשה ככה", מה בא ללמד

(טו, יג) בספרי¹ (פסקא קז) אי מה האזרח מביא נסכים כו' יכול
אף עולתו לא תהא טעונה נסכים, תלמוד לומר ככה. פירוש,

¹ [לג] (טו, יג) "כל האזרח יעשה ככה את אלה להקריב אשה ריח ניחח לה"
ע"כ. ויש לדקדק, מה בא הכתוב ללמד שכתב כל האזרח כו'. וכבר עמדו
בזה רבותינו בספרי (פסקא קז) ודרשו מכאן שדוקא ישראל מביא נסכים עם
קרבנו ולא גוי, שהיה אמינא, כיון שלמדנו שגוי מביא קרבן לבית המקדש
כישראל, יהיה מביא גם נסכים, לכן כתוב כל האזרח יעשה ככה, ללמד
שדוקא ישראל מביא נסכים עם קרבנו, ולאחר שלמדנו שגוי מביא קרבן
ואין מביא נסכים, בא הספרי ללמד, מנין שאף על פי שהגוי אין מביא נסכים
עם קרבן עולתו, [א.ה. דגוי אין מביא אלא עולה], אבל קרבנו חייב נסכים,
והם באים מתרומת הלשכה משל ציבור, תלמוד לומר ככה.

וז"ל הספרי "כל האזרח יעשה ככה את אלה. למה נאמר, לפי שהוא אומר
ומעוך וכתות ונתוק וכו' ומיד בן נכר לא תקריבו וגו' (ויקרא כב, כה),
אלה אי אתה מקבל מהם, אבל אתה מקבל מהם תמימים. אחר שלמדנו
שהגוי מביא עולה, זכיתי לדון כבתחלה, ישראל מביא עולה והגוי מביא
עולה. אי מה ישראל מביא נסכים, אף הגוי מביא נסכים, ת"ל כל האזרח
יעשה ככה את אלה, ישראל מביא נסכים ואין הגוי מביא נסכים. [יכול לא
תהא עולתו טעונה נסכים, ת"ל ככה]. מיכן אמרו גוי ששלח עולתו ממדינת
הים ולא שילח עמה נסכים, יקרבנו נסכים משל צבור "ע"כ.

ויש לדקדק בדברי הספרי מדוע האזרח בא למעט, נימא דבא לרבות, כמו
דאיתא בסוכה כח, א [כך הקשה בעמק הנצי"ב ונרחק בזה, עיין שם].
והביאור בזה, דכונת הספרי, כיון דכתיב "האזרח כו' ככה", בא למעט,

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

פרשת חלה

במדבר טו, יז - יז, יז - כא, יז-כא (יז) וְיָדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יח) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה: (יט) וְהָיָה בְּבֹאֲכֶם מִלְחָם הָאָרֶץ תְּרִימוּ תְרוּמָה לָהּ: (כ) רֵאשִׁית עֲרֹסְתֶכֶם חֲלֵה תְרִימוּ תְרוּמָה כְּתוּמַת גֶּרֶן כֹּן תְרִימוּ אֹתָהּ: (כא) מִרֵאשִׁית עֲרֹסְתֶיכֶם תִּתְּנוּ לָהּ תְרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

פסקאות: לה - לז

[לה]

(טו, יט) וְהָיָה בְּבֹאֲכֶם מִלְחָם הָאָרֶץ תְּרִימוּ תְרוּמָה לָהּ:

מדוע כתוב "תְרוּמָה לָהּ", ולהלן כתוב "לָהּ תְרוּמָה"

וכן דרשו חז"ל ביבמות (מה, ב) ובעוד הרבה מקומות, לכן, רק "לפני ה'" שווה הגר והישראל לגמרי ולא לפניכם, לכן דקדק הכתוב לכתוב ככם כגר - לפני ה'.

וזה שכתוב לאחר מכן, תורה אחת, בא ללמד שאף על פי שרק לפני ה' גר וישראל שוים, אבל לפניכם אינם שוים שאין ממנין גר, מכל מקום דע לך, שלכל התורה והמשפט אין שום הבדל בין גר לישראל, שגר חייב בכל מצוות התורה כישראל, וכן בדיני ממונות גר שווה לישראל, "תִּתְּנָה אֶחָת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הֵגֵר אִתְּכֶם". ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁴ תמצית דבריו: זה שכתוב ככם כגר לפני ה', בא ללמד הטעם שגר חייב בנסכים, כי לפני ה' אין שום הבדל בין ישראל לגר, אלא שגזרת הכתוב היא שאין למנות דיין או כל מינוי שררה אלא מקרב אחיך, לכן, רק "לפני ה'" שווה הגר והישראל לגמרי, ולא לפניכם.

[לה]

[לד]

(טו, טו-טז) - (טו) הִקְהֵל חֻקָּה אֶחָת לָכֶם וְלַגֵּר הֵגֵר חֻקֵּי עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כְּכֶם כְּגַר יִהְיֶה לְפָנֵי ה': (טז) תִּתְּנָה אֶחָת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הֵגֵר אִתְּכֶם:

מדוע כתוב "ככם כגר לפני ה'?"

(טו, טו-טז) ככם כגר יהיה לפני ה'.³ פירוש, לפני ה', שווה הגר אל הישראלי לגמרי, מה שאין כן לכם, אינו שווה גר לישראל, כי אין ממנין שום דיין וממונה אלא מקרב אחיך (דברים יז, טו יבמות מה, ב), ורק תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם, כי התורה ומשפט אחד. ודו"ק⁴.

ציותה תורה על הציבור להביא מכסף של ציבור נסכים לעולת הגוי, מדכתיב לעיל "ככה יעשה לשור", ללמד, שכל קרבן טעון נסכים, אפילו של גוי.

[לד]

³ [לד] (טו, טו) "הִקְהֵל חֻקָּה אֶחָת לָכֶם וְלַגֵּר הֵגֵר חֻקֵּי עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כְּכֶם כְּגַר יִהְיֶה לְפָנֵי ה': (טז) תִּתְּנָה אֶחָת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הֵגֵר אִתְּכֶם" ע"כ. ויש לדקדק, מה בא הכתוב ללמד שכתב "ככם כגר יהיה לפני ה'", הא כבר כתוב לפני כן שגר חייב בנסכים, ומה הוא הלשון לפני ה'. ועוד, מדוע מסיים הכתוב שתורה ומשפט אחד יהיה לכם.

והביאור בזה, דלאחר שכתבה תורה שגוי אינו מביא נסכים, אבל הגר שאינו מזרע ישראל מביא נסכים, נותנת התורה טעם לדבר, כי לפני ה' אין שום הבדל בין ישראל לגר, ששוה לפני ה' הגר לישראל לגמרי, אלא שגזרת הכתוב היא שאין למנות דיין או כל מינוי שררה אלא מקרב אחיך, כדכתיב (דברים יז, טו) "שום תִּשִׂים עֲלֶיךָ מִלֶּךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקְרֵב אֶחֱיֶיךָ תִּשִׂים עֲלֶיךָ מִלֶּךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עֲלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אֶחֱיֶיךָ הוּא" ע"כ,

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

[לו]

(טו, כ) ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה פתומת גרן בן תרימו אתה:

מה למדנו מתרומת הגורן על חלה

(טו, כ) כתומת גורן כן תרימו אותה? (ספרי, פסקא קי), מה תרומת גורן אין לה שיעור כו'. פירוש, כי תרומת גורן אינה ניטלת מן התורה מן הלכות (בבא מציעא פח, ב), רק ממה

תרומה", דבא ללמד, שלא די בהפרשה, וצריך לומר "תרומה לה", לכן הקדים תרומה לה', שלא יאמר לה' תרומה, שמא יאמר לה', וימות, ונמצא שם שמים מתחלל. אבל להן דאיירי בנתינה, אין צריך לומר כלום, לכן כתוב לה' תרומה.

[לו]

⁷ [לו] (טו, כ) "ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה פתומת גרן בן תרימו אתה" ע"כ. יש לעיין, מה למדנו מתרומת הגורן על חלה. ורבותינו בספרי (פסקא קי) אמרו, דבא ללמד, מה תרומה אחת מאלף [לגירסת הגר"א] אף חלה אחת מאלף, כלומר מה תרומה גדולה אין לה שיעור כך חלה אין לה שיעור, ויכול להפריש אפילו משהו. א. ה. ורבינו לא העתיק לשון הספרי אלא משמעות הספרי, כדרכו בהרבה מקומות. אבל גם זה צריך עיון, מכל מקום, מדוע צריך ללמוד מתרומת הגורן על חלה, די לכתוב שיתרום חלה, ומדוע צריך ללמוד מתרומת הגורן.

אבל הביאור, בזה דהנה מבואר בבבא מציעא (פח, ב) דאין חיוב מעשר מהתורה, אלא כשהתבואה בבית בעל הבית, אבל הקונה תבואה פטור מהתורה ורק מדרבנן חייב בתרומות ומעשרות, והטעם בזה, כיון שרק הבעלים שה' יתברך השפיע עליהם שפע בתבואת שדהו ובכרמו, ומלאו אסמיו בר ונתברך שדהו בטח יעניק לכהן, עבד ה', בעין יפה מן היפה בלב שמח, לכן חייבה תורה רק את בעל הבית לתת תרומה.

אבל חלה חייב להפריש גם מה שקונה בשוק, וזה שאין לו שדה ואינו בטוח בתבואה ובפירות ותלוי באחרים, על זה אמרו במנחות (קג, ב) ופחדת

(יט) תרימו תרומה לה⁵. בזה למד אותנו כמו שכתב בהשגות ראב"ד (ביכורים ה, יא) בשם שאילתות (צו, שאילתא עג), שהמפריש חלה צריך לקרות שם, לומר הרי זו תרומה, דההפרשה לחוד הוי כמחשבתו ניכר מתוך מעשיו (חולין יג, א), ואם כן יאמר המפריש זה תרומה לה', ולא יאמר לה' תרומה, שלא יהא מזכיר שם שמים קודם, פן ימות ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, כדאמרו פרק קמא דנדריים דף י, ב אבל בנתינה אין צריך לומר כלום, רק דברי השם אמר (פסוק כא), תתנו לה' תרומה⁶.

⁵ [לה] (טו, יט) "והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה" ע"כ. ויש לדקדק, מדוע שינה הכתוב בלשון, שכאן כתב "תרומה לה" ולהלן בפסוק (כא) כתוב "מראשית ערסתכם תתנו לה' תרומה לדתיתכם", הקדים לה' לתרומה.

והביאור בזה, דהנה כתב הראב"ד (ביכורים ה, יא) בשם השאילתות (צו, שאילתא עג), שהמפריש חלה צריך לקרוא שם לומר הרי זו תרומה, [א.ה. בשאילתות כתב "לימא תיהוי חלה" והראב"ד כתב בשם השאילתות לומר הרי זו תרומה, דלאו דוקא הוא, דתרומה היא חלה], והטעם שצריך לומר "הרי זו תרומה" ולא די בזה שמפריש, כיון שאם אינו אומר בפירוש "הרי זו תרומה", לא מוכח שמפריש חלה, ואף על פי שניכר מתוך מעשיו שמפריש חלה, הרי קיימא לן (חולין יג, א) שמחשבה שניכרת מתוך מעשיו אינה מחשבה להקל אלא להחמיר, וכן פסק הרמב"ם (פסולי המוקדשין א, ו), לפיכך צריך שיאמר בפירוש "הרי זו תרומה", וכיון שצריך לומר "הרי זו תרומה" צריך לומר "תרומה לה". א. ה. אני תמה, שלא מצאתי מי שסובר שצריך להגיד תרומה לה' או חלה לה' [

והנה איתא בנדריים (י, ב), דהמקדיש קרבן לא יאמר לה' עולה, לה' תודה, שמא יאמר לה' וימות, ולא יאמר עולה, או מכל סיבה יאנס ולא יסיים דבריו, ויוציא שם שמים לבטלה, לכן יאמר עולה לה', תודה לה'.

ועל פי זה מיושב הכל, דבפסוק יט בא הכתוב ללמד שיאמר תרומה לה' כשיטת השאילתות והראב"ד, ודלא כראשונים שחולקים בזה, עיין במפרשי הרמב"ם, שם] לפיכך הקדים תרומה לפני ה', וכתוב "תרומה לה". אבל בפסוק כא דאיירי מנתינת החלה, לא צריך לומר כלום כשנותן, רק הם דברי השם, לכן אמר "תתנו לה' תרומה". ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁶ תמצית דבריו: הטעם שכתוב "תרומה לה'", ולהלן כתוב "לה'

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

[לז - המשך]

עוד טעם, מה בא הכתוב ללמד מתרומת גורן על חלה

כתרומת גורן כן תרימו אותה⁹. על דרך ויהי מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם כו' (ברכות כח, ב). ולכן, בתרומת גורן לא מכניס דרך גגין כו' ובמוץ, דבפרהסיא זילא מילתא, לזה אמר, דבחלה, דמצי אפילו פחות מה' קבין, לא יערים. ויעוין מנחות פרק רבי ישמעאל (סז, ב) ודו"ק¹⁰.

שהשפיע לו השם יתברך מתבואת שדהו וכרמו, מזה הוא מפריש, וכאשר אסמיו מלאו בר, ונתברך פרי שדהו, בטח יעניק לכהן, עבד ה', בעין יפה מן היפה בלב שמח, כן חלה, אף שצריך להפרישה מן מה שקונה בשוק, ועל זה אמרו (מנחות קג, ב) ופחדת בחיך כו' (דברים כח, טו), בכל זאת תהא נותן בעין יפה ובלב שמח להיטיב לשומר משמרת הקודש ודו"ק⁸.

שמכניס במוץ, שלא ראה פני הבית, ואמרו שם דאדם חושש לעשות זאת כיון שמתבייש מהבריות, שמעשה זה הוא בפרהסיה, ואמרו שם, שכדי לפטור עצמו מחלה יכול לעשות בצק פחות משיעור חלה ופטור מחלה, וזה עושה אדם בצנעה, לכן יותר שכיח שיערים אדם לפטור עצמו מחלה מאשר שיערים עצמו לפטור מתרומה ומעשר.

וזה כונת הכתוב, דכתרומת הגורן שאתם מתביישינן לפטור את עצמכם, שיש לכם מורא בשר ודם, כך יהיה עליכם מורא שמים שלא לפטור עצמכם מחיוב חלה, כמו שאמר רבי יוחנן לתלמידיו בברכות (כח, ב) וז"ל "אמרו לו: רבינו, ברכנו! אמר להם: יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו: עד כאן? - אמר להם: ולואי! תדעו, כשאדם עובר עבירה אומר: שלא יראני אדם" ע"כ. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

¹⁰ תמצית דבריו: עוד טעם מה בא הכתוב ללמד, שכשם שאתם מתביישינן לפטור עצמכם מתרומה ע"י הכנסת התבואה דרך גגין וכדו', שהוא בפרסיה, כך לא תערימו לפטור עצמכם מחלה כדי לעשות בכונה עיסה שאין לה שיעור. שיהיה לכם מורא שמים, כמורא בשר ודם.

בחיך כו' (דברים כח, טו), אם כן הקונה תבואה ומפריש חלה, אין לו שמחה מיוחדת, ויש חשש שכשיפריש חלה לא יפריש בעין יפה. וזה כונת הכתוב, דבא ללמד, שכמו שתרומת גורן אתה מפריש בעין יפה, כן תרימו גם את החלה בעין יפה ובלב שמח להיטיב לשומר משמרת הקודש. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

[א.ה. ומכל מקום משמע נמי שחלה אין לה שיעור, דאם היה לה שיעור אין צורך ללמדנו לתת בשמחה, אם כן שני הדברים נלמדים יחד, הן שאין לה שיעור, והן שיתן בשמחה כתרומת הגורן].

⁸ תמצית דבריו: זה שכתוב "כתרומת גורן כן תרימו אותה", בא ללמד מתרומת גורן לחלה, שיתן בשמחה ובשפע כמו שנותן תרומה, שהרי תרומה אין חייב מהתורה אלא בעל הבית, והוא שמח על השפע שנתן לו ה', משא"כ חלה חייב גם לקוח.

[לז]

⁹ [לז - המשך] עוד טעם יש לומר, מה בא הכתוב ללמד מתרומת הגורן, דהנה איתא במנחות (סז, ב) דיכול אדם לפטור את עצמו מתרומה אם יכניס את התבואה דרך גגין, דאין טבל נקבע למעשר אלא אם נכנס דרך שער, או

